

УДК 378.14 (796)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ
З ПРОБЛЕМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ**

Золочевський В.В.

кандидат педагогічних наук

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

У статті здійснено аналіз змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання до організації та проведення науково-дослідної роботи. Розглянуто педагогічні методи наукових досліджень актуальних проблем фізичного виховання та спорту й надано рекомендації щодо їх опанування в процесі науково-дослідної підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці фізичного виховання, науково-дослідна робота, методи наукових досліджень.

**ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ
К ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЮ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ ПО ПРОБЛЕМАМ
ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И СПОРТА**

Золочевский В.В.

В статье осуществлен анализ содержания профессиональной подготовки будущих специалистов физического воспитания к организации и проведению научно-исследовательской работы. Рассмотрены педагогические методы научных исследований актуальных проблем физического воспитания и спорта и предложены рекомендации по их освоению в процессе научно-исследовательской подготовки студентов к будущей педагогической деятельности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие специалисты физического воспитания, научно-исследовательская работа, методы научных исследований.

**PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE EXPERTS OF
PHYSICAL TRAINING TO THE ORGANIZATION AND CARRYING
OUT OF RESEARCH WORK FOR PROBLEMS OF PHYSICAL
TRAINING AND SPORT**

Zolochevskiy V.V.

In the article the analysis of maintenance of professional preparation of the future experts of physical training to the organization and carrying out of research work is realized. Pedagogical methods of scientific research of actual problems of physical training and sports are considered and recommendations about their development in the course of research preparation of students to future pedagogical activity are offered.

Key words: professional preparation, future experts of physical training, the research work, methods of scientific research.

На етапі реформування вищої освіти України в парадигмі євроінтеграції та впровадження принципів Болонського процесу, відповідно до визначених Державною національною програмою “Освіта (Україна XXI століття)” завдань вища школа виконує важливе соціальне замовлення щодо формування й розвитку творчої особистості з високим рівнем знань, умінь і навичок та професійної культури; формування інтелектуального потенціалу України, забезпечення висококваліфікованими фахівцями галузі народного господарства, культури й науки [7, с. 5].

Соціально-економічний стан України на сучасному етапі розвитку держави висуває підвищені вимоги до професійної компетентності та працездатності молодих фахівців, що вимагає життя комплексних заходів щодо корінного поліпшення здоров'я, раціонального проведення дозвілля, забезпечення здорового способу життя учнівської та студентської молоді [3, с. 158].

Тож робота тренера, викладача, учителя школи, інструктора фізичної культури має бути спрямована на творчий пошук нових шляхів вирішення актуальних питань, розробку ефективних засобів, методів, організаційних форм фізичного виховання, що є невід'ємною складовою професійного становлення фахівця фізичної культури [6, с. 4].

У зв'язку з цим вищі педагогічні навчальні заклади повинні готувати вчителів для масової загальноосвітньої школи, де вчитель сьогодні має бути не лише педагогічним працівником, а й умілим дослідником, він повинен уміти орієнтуватися в бурхливому морі педагогічної діяльності, адже наукові дослідження – це джерело педагогічного пошуку, засіб професійного самовдосконалення, що сприяє збагаченню теорії та практики педагогіки й забезпечує формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя [4, с. 7].

Зусилля сучасної педагогічної науки спрямовані на розробку теоретичних і практичних засад формування й усебічного розвитку творчої особистості, що реалізується шляхом залучення майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності в процесі їхньої професійної підготовки.

Так науково-дослідну роботу студентів як елемент підготовки майбутніх фахівців розглядали З. Єсарєва, О. Овакімян, Н. Яковлева; історичні аспекти організації науково-дослідної роботи студентів досліджувалися Н. Пузирьовою, проблеми проведення досліджень студентами висвітлені І. Дагіте, М. Ковальовою; особливості організації науково-дослідної роботи студентів проаналізовані В. Сіденко, В. Шевченко; прикладне вивчення проблеми висвітлене Л. Квіткіною, П. Кравчуком; місце й роль наукових досліджень студентів у системі вищої освіти визначені Л. Авдєєвою; можливості науково-дослідної й навчально-дослідної роботи показані Ф. Філіпповим і В. Шостаковським. Наукові роботи, присвячені дослідженню загальних закономірностей навчально-виховного процесу у вищій школі й запровадженню ефективних методів і форм дослідної роботи студентів розглядали С. Архангельський, А. Вербицький, В. Ляудіс, Н. Посталюк. Основи методики педагогічних досліджень у фізичному вихованні та спорті викладено в працях Б. Ашмаріна, Л. Волкова, Д. Донського; сучасні методи досліджень у спорті розглядали В. Алабін, М. Булатова, В. Платонов, В. Семенов, В. Сутула, В. Філін; методи дослідження індивідуального здоров'я та фізичного стану школярів у процесі фізичного виховання розкрито в працях Т. Круцевич, Л. Сергієнка, В. Шандригось; наукові дослідження в масовій фізичній культурі викладено в працях Т. Круцевич.

На підставі проведеного аналізу літературних джерел свідчимо, що на сьогодні не достатньо вивченими залишаються питання організації науково-дослідної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності в галузі фізичної культури з урахуванням сучасних вимог і підходів до наукового обґрунтування актуальних проблем фізичного виховання і спорту. Отже, необхідність вирішення на якісно новому рівні всього комплексу оздоровчих, освітніх і виховних завдань у сфері фізичного виховання дітей і молоді потребує вдосконалення змісту професійної підготовки студентів щодо формування в них глибоких теоретичних знань і практичних навичок комплексного застосування педагогічних методів досліджень із актуальних проблем фізичного виховання і спорту.

Мета статті полягає в аналізі й удосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання до організації та проведення науково-дослідної роботи з проблем фізичного виховання і спорту з метою підвищення якості освітнього процесу в українських вищих навчальних закладах.

Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту в Україні на період до 2016 року, затвердженою указом Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148/2004 з урахуванням стратегії розвитку держави та світового досвіду визначено, що організація наукових досліджень у межах наукової галузі «Фізичне виховання і спорт» спрямовується на розв'язання актуальних фундаментальних і прикладних наукових проблем і впровадження результатів роботи науковців у практику, підвищує вимоги до підготовки й раціонального використання наукових кадрів.

У статті 54 п. 1 закону України “Про вищу освіту” (№ 2984-III від 17.01.2002 р.) передбачається, що “особи, які навчаються у ВНЗ, мають право на участь у науково-дослідних, дослідницько-конструкторських роботах, конференціях, симпозиумах, виставках, конкурсах, представлення своїх робіт для публікацій”, стаття 62 проголошує “проведення наукової роботи як невід’ємної складової освітнього процесу у вищих навчальних закладах”.

Науково-дослідна робота студентів у вищих навчальних закладах спрямована на вивчення теоретичних основ методики проведення, по-

становки, організації та виконання наукових дослідів, планування й організації наукового експерименту; виконання завдань, лабораторних і курсових робіт, які містять елементи наукових дослідів; виконання завдань науково-дослідницького характеру під час педагогічної практики; обробку наукових даних та оформлення наукових результатів (видання методичних рекомендацій, публікація наукових статей, тез доповідей наукових конференцій).

Участь у дослідженнях потребує від студентів поглиблених теоретичних знань, уміння узагальнювати знання з фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін, здобуті раніше, і доповнювати їх у процесі практичного розв'язання поставленої проблеми. Оволодівши аналітичним мисленням, студенти зможуть перейти від аналізу до синтезу, вийти на новий рівень теоретичних знань і реалізації дослідницьких здібностей [4, с. 7]. Ці завдання вирішуються у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю в процесі фахової підготовки студентів і в позанавчальний час упродовж усього терміну навчання.

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців із фізичного виховання [1], дисципліни нормативної частини циклу професійно-практичної підготовки, такі, як теорія й методика фізичного виховання, теорія й методика викладання гімнастики, легкої атлетики, плавання, футболу, спортивних ігор, туризму, лижного спорту, ритміки й хореографії, спортивної метрології містять блоки змістових модулів, що передбачають здобуття студентами знань із організації та методики проведення науково-пошукової роботи з проблем фізичного виховання і спорту. Ці знання, здобуті студентами під час вивчення окремих спортивно-педагогічних дисциплін узагальнюються, систематизуються та поглиблюються під час вивчення спецкурсів “Основи науково-дослідної роботи у фізичному вихованні” (для бакалаврів), “Методологія й методи педагогічних досліджень” (для спеціалістів), “Теорія та методика наукових досліджень у фізичному вихованні та спорті” (для магістрів). Запропоновані спецкурси спрямовані на оволодіння студентами методами збирання, обробки й систематизації фактичного матеріалу досліджень, методами досліджень основних параметрів руху в різних видах спорту, проведення педагогічного експерименту; формування в майбутніх учителів фізичної культури,

викладачів фізичного виховання, тренерів із видів спорту, інструкторів, керівників спортивних секцій знань теоретичних положень, практичних умінь і навичок організації та проведення науково-дослідної роботи з актуальних проблем фізичного виховання і спорту в навчальних закладах.

Зміст означених спецкурсів засвоюється в процесі різних форм організації навчання: лекцій, семінарських і практичних занять, самостійної роботи, індивідуальної роботи (збирання, обробка та систематизація фактичного матеріалу досліджень, документальне оформлення результатів проведення наукових досліджень, видання тез доповідей і наукових статей). Так, у лекційному курсі висвітлюються теоретичні питання організації та проведення науково-дослідної роботи з проблем фізичного виховання і спорту. Семінарські заняття спрямовані на повторення й поглиблення матеріалу, що був викладений на лекціях, і залучення студентів до самостійного наукового пошуку, що віднайшло відображення у змісті індивідуальних завдань. На практичних заняттях організовується ґрунтовний аналіз студентами окремих теоретичних положень організації науково-дослідної роботи в навчальних закладах і формуються вміння й навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань.

Для формування у студентів дослідницьких навичок у галузі фізичного виховання і спорту, на заняттях із фахових дисциплін викладачі повинні ставити перед ними актуальну проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, добираючи для цього необхідні джерела інформації, прилади, матеріали тощо.

Напрями досліджень у галузі фізичного виховання різноманітні, однак за сучасних умов, через погіршення стану здоров'я школярів, на перший план виходять такі соціально-педагогічні проблеми, як: от: вирішення на якісно новому рівні всього комплексу оздоровчих, освітніх і виховних завдань у сфері фізичного виховання дітей і молоді; теоретико-методичні основи масового спорту та формування сфери дозвілля молодого покоління [5, с. 5-6]. Під час вивчення цих проблем запроваджуються такі типи дослідження: теоретичні, дослідницькі (ті, що включають постановку педагогічного експерименту або вивчення

явищ у звичайних умовах тренувальної або змагальної діяльності) і лабораторні експерименти [6, с. 4].

Успішне розв'язання актуальних проблем фізичного виховання і спорту в більшості випадків залежить від правильного запровадження сучасних методів дослідження, важливе місце серед яких належить педагогічним методам.

Найпоширенішими педагогічними методами наукового дослідження у сфері фізичного виховання та спорту є педагогічний експеримент і педагогічне спостереження.

Педагогічний експеримент – це одна зі сфер людської практики, у якій здобуваються наукові факти шляхом спеціального створення необхідних за завданнями дослідження умов, що виключають побічні впливи на кінцевий результат, а також шляхом повторного відтворення явища, що вивчається. Об'єктом вивчення в педагогічному експерименті можуть бути чини в практиці педагогічні положення, теоретичні пропозиції з метою отримання наукових фактів і встановлення об'єктивних законів фізичного виховання [2, с. 126].

Для розвитку дослідницьких здібностей студентів доцільно запроваджувати такі педагогічні експерименти, у яких епізодично запроваджуються методи контрольних випробувань, реєстрація техніки виконання фізичних вправ, методи морфо-фізіологічних досліджень, що будуються за такою схемою: початкове дослідження – проведення занять – проміжне (поточне) дослідження – проведення занять – підсумкове (кінцеве) дослідження. Однак необхідно зосереджувати увагу студентів на тому, що тимчасові інтервали між початковим, проміжним і підсумковим дослідженнями варіативні й залежать від багатьох причин: завдань дослідження, запроваджених методів дослідження, реальних умов реалізації експерименту тощо. Наприклад, в експериментах, завдяки яким визначають ефективність проведення активного відпочинку в режимі навчального дня школярів, рекомендується проводити дослідження в проміжку від 3 до 6 місяців, при тому, що істотні зрушення можуть спостерігатися лише через 6 - 7 місяців [2, с. 126].

Педагогічні експерименти поділяються на такі види: природний (характеризується непомітними для досліджуваних змінами звичайних

умов навчання й виховання), модельний (значні зміни типових умов фізичного виховання, ізоляція явищ, що вивчаються від сторонніх впливів) і лабораторний (чітка стандартизація умов, максимальна ізоляція досліджуваних від впливу змінних умов довкілля).

Педагогічне спостереження – це цілеспрямоване, планомірне й систематизоване сприйняття об'єктів, що вивчаються, за допомогою органів відчуття або з допомогою спеціальних приладів. Його завдання – збирання фактичних даних, що дають можливість пізнати природу об'єктів, які вивчаються. Педагогічне спостереження – один із головних методів отримання фактичного матеріалу, який представляє собою основу наукового аналізу й синтезу. Особливої цінності цей метод набуває в процесі вивчення досвіду організації фізичного виховання й масового спорту в навчальних закладах, адже в цьому випадку дослідник часто не має можливості запроваджувати великий комплекс методів, складну апаратуру тощо [6, с. 10].

У процесі науково-дослідної підготовки необхідно звернути увагу студентів на те, що об'єктами *педагогічних спостережень* можуть бути лише ті сторони процесу фізичного виховання та спортивного тренування, які можна фіксувати без порушення процесу навчання й виховання.

Важливе значення в наукових дослідженнях має *аналіз літературних джерел*. Найчастіше він проводиться в поєднанні з аналізом документальних матеріалів, зі збиранням анкетних даних, що приносить найбільшу користь. Чимало сторін фізичного виховання віднаходять своє відображення в різних документах: програмно-нормативних (навчальних планах і програмах), планах фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах, планах і щоденниках тренувань, протоколах змагань, директивних матеріалах та звітах спортивних організацій, матеріалах інспектування, лікувально-фізкультурних картках тощо. Їх об'єктивний аналіз є цінним методом наукової праці [2, с. 131].

Організація експериментально-дослідної роботи студентів охоплює статистичне опрацювання даних, їх аналіз, пояснення, формулювання висновків, тому важливою умовою забезпечення якісної науково-дослідної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання

є організація проведення занять з ними на базі проблемних науково-дослідних лабораторій (спеціалізованих кабінетів), що обладнані сучасною комп'ютерно-діагностичною технікою й устаткуванням (комп'ютерна та множувальна техніка, хроноскоп, хронограф, рефлектометр, кінестезіометр, динамометр, динамограф, спідограф, спірометр, спірограм, велоергометр, електроміограф, тепінг-тест, степергометр, електрокардіограф, тонометр тощо).

Аналіз змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання до організації та проведення науково-дослідної роботи з проблем фізичного виховання і спорту дає підстави дійти таких

ВИСНОВКІВ:

Проведення наукової роботи як невід'ємної складової освітнього процесу у вищих навчальних закладах, необхідність активного залучення студентської молоді до науково-дослідної роботи проголошено та регламентовано низкою відповідних державних документів.

Організація науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю здійснюється в процесі фахової підготовки під час вивчення окремих фундаментальних і спортивно-педагогічних дисциплін, під час опанування відповідних спецкурсів і в позанавчальний час упродовж усього терміну навчання.

Напрями досліджень у галузі фізичного виховання різноманітні, однак за сучасних умов, через погіршення стану здоров'я школярів, на перший план виходять такі соціально-педагогічні проблеми, як-от: вирішення на якісно новому рівні всього комплексу оздоровчих, освітніх і виховних завдань у сфері фізичного виховання дітей і молоді.

Успішне розв'язання актуальних проблем фізичного виховання і спорту залежить від правильного запровадження сучасних методів дослідження, важливе місце серед яких належить педагогічним методам (педагогічний експеримент та педагогічне спостереження). Важливе значення в наукових дослідженнях також має *аналіз літературних джерел*, що проводиться в поєднанні з аналізом документальних матеріалів, зі збиранням анкетних даних і приносить найбільшу користь.

Важливою умовою забезпечення якісної науково-дослідної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання є організація проведення занять із ними на базі проблемних науково-дослідних лабораторій

(спеціалізованих кабінетів), що обладнані сучасною комп'ютерно-діагностичною технікою та устаткуванням.

Подальшої розробки набули питання визначення й оптимізації змісту, розробки методик організації й порядку проходження дослідницької практики майбутніх фахівців фізичного виховання в навчальних закладах України з урахуванням світового досвіду, ступені розв'язання актуальних наукових проблем і впровадження результатів роботи науковців у практику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки “бакалавра” напрямку підготовки 0101 Педагогічна освіта за спеціальністю 6.010100 “Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура”, затверджена наказом Міністра освіти і науки України № 900 від 01.12.2004 р.
2. Герцик М.С. Вступ до спеціальностей галузі “фізичне виховання і спорт”: [підруч.] / М.С. Герцик, О.М. Вацеба. – Х.: «ОВС», 2005. – 240 с.
3. Приходько І.І. Організація і менеджмент фізичної культури: [навч. посіб. для студ. ВНЗ фізичної культури, частина 3] / І.І. Приходько, А. В. Оксененко. – Х.: ХДАФК, 2009. – 178 с.
4. Репко І.П. Види навчально- та науково-дослідної роботи студентів: [навч.-метод посіб., вид. 2] / І.П. Репко, С.Б. Беляєв, Т.Ф. Новицька, В.І. Одарченко та ін. – Х.: ХГПІ, 2010. – 118 с.
5. Сутула В.О. Розпочнімо зі здоров'я школярів / В.О. Сутула, М.М. Кочуєва, Т.С. Бондар // Освіта. Творче об'єднання “Галузь”. – 21-28 липня 2010. – С. 5-6.
6. Филин В.П. Современные методы исследований в спорте: [учеб. пособ.] / В.П. Филин, В.Г. Семенов, В.Г. Алабин. – Х.: Основа, 1994. – 132 с.
7. Харківська А.А. Вища освіта і болонський процес: [підруч.] / А.А. Харківська, Г.Ф. Пономарьова, О.О. Бабакіна, Т.В. Отрошко. – Х.: ХГПІ, 2010. – 304 с.